

VILIAMOVĽ ŠIROKĽMU

Bratislava 22. sept. 1945

Milý Vilo,

oznove Ťa idem otravovať aj ako predsedu KSS aj ako námestníka predsedu vlády niekoľkými otázkami, ktorých riešenie považujem sa veľmi naliehavé z hľadiska riadneho chodu rezortu, do ktorého ma Strana poslala.

1. Ide o Maďarov. Doteraz odkladáme jasné slovo a jasné stanovisko v tejto veci. Maďarské školy oficiálne neotvárame, no ony sa sporadicky bez nášho vedomia otvárajú *via facti* tak, že učiteľ, aby vôbec mohol vyučovať, vyučuje po maďarsky. Ja opakujem: tento stav je neznesiteľný. My tu maďarské deti máme, sme zaviazaní i zákonom poskytnúť im základné vedomosti. Musíme teda bezpodmienečne maďarskú školskú otázku riešiť a neponechávať veci pre vývoj na čierno. Keď tu bol Vlado Clementis, stanovili sme si medzi úlohami, ktoré musíme najbližšie zvládnuť, i vyriešenie tejto otázky. Prosím, aby sme si bezodkladne zasadli k rozhovoru o tejto téme. Môj návrh máš pri sebe. Pozri sa naň dobre. Uváž politické dôsledky domáce, medzinárodné, dnešné, ale i budúce a podľa toho nech sa naše stanovisko k tejto otázke utvára. Maďarská vláda odkazuje, že otvorí alebo dokonca otvára slovenské školy v Maďarsku. Odmietli sme začať rozhovory hoci len neoficiálne o nejakej reciprocite. Sme presvedčení, že z tých slovenských škôl v Maďarsku bude opäť len nejaký švindel. No ich metódy u nás uplatňovať nemôžeme. My musíme konať priamo.

2. Naliehavé je i vyriešenie židovských majetkových vecí na Slovensku. Niektorí židia podali pamätný spis v tejto záležitosti. Iste si ho dostal. Riešenie v tomto zmysle je nemysliteľné, ale nemysliteľné je tiež odkladanie iného riešenia. Nehovorím len o hospodárskych škodách, ktoré vznikajú neriešením tejto otázky, nehovorím o zlej povesti, ktorú

máme v zahraničí pre neriešenie tejto záležitosti. My dnes na Slovensku máme živý antisemitizmus, a to aj preto, lebo sa ľudia obávajú, že sa budú reštituovať majetko-právne pomery bývalé, a máme židovské roztrpčenie, lebo na mnohých miestach nemôžu uplatniť židia najminimálnejšie svoje práva.

3. Hoci je už takmer 5 mesiacov od skončenia vojny, v hlavnom meste rovnoprávneho Slovenska nemôžeme začať riadne vyučovanie na školách. Po mnohých intervenciách, po mnohých komisionálnych vyšetrovaniach, po zásahoch najvyšších autorít štátnej správy na Slovensku i najvyšších autorít armádnych, dosiahli sme vyprázdenie niekoľkých škôl, takže ako-tak môžu fungovať ľudové školy a čiastočne stredné. Vysoké školy však otvoriť nemôžeme a práve som podpísal rozhodnutie o odklade zápisu na budúce mesiace — keď nenastane náprava, budeme musieť započatie prednášok na Slovenskej univerzite odložiť na neurčito. Internáty sú stále obsadené zdravotnými orgánmi ČA a nieto výhľadu, že by sa v dohľadnom čase premiestnili nemocnice z týchto internátov. My nemôžeme pozvať študentov do Bratislavy, ak nebudeme mať pre nich pripravené internáty. Tak sme si mysleli, že využijeme novú situáciu pre zveľadenie nášho vysokého školstva — čakali sme príliv českého študentstva na naše vysoké školy a upevnenie pozícií nášho vysokého školstva, za tejto okolnosti namiesto toho musíme byť radi, ak našich slovenských vysokoškolákov budú prijímať v Čechách. Oznamujem Ti túto vec len preto, aby som si nič nevyčítal, že som snáď mohol niečo docieľiť, keby som bol zakročil v tejto trpkkej a trápnej záležitosti aj u Teba. V Prahe na budúci týždeň pokúsím sa ešte raz pohnúť Ministerstvo zahraničných vecí k intervencii, resp. sovietske veľvyslanectvo o zákrok. Ak nepochodím, požiadam Ťa, aby Predsedníctvo hľadalo takú osobu pre správu školských vecí, ktorá by úspešnejšie vedela zložiť tieto prekážky.

4. Z politických príčin, a to tak domácich ako i zahraničných, je nevyhnutne potrebné vyslanie delegácie do Ameriky. Každý list z Ameriky nalieha na túto vec — nám by úspešná cesta po Amerike veľmi

pomohla, a to pre vývoj tu doma tak isto ako aj pre objasnenie nášho charakteru v Amerike. Myslím tu na to, aby Predsedníctvo vyslovilo zásadný súhlas pre vyslanie delegácie SNR do Ameriky, ďalej, aby sa prerokovala táto vec v Národnom fronte a ihneď sa začalo korešpondovať o spôsobe odchodu delegácie do USA a Kanady. Navrhujem, aby išla 4-člená delegácia s jedným tajomníkom a s jedným novinárom. Návrhy na zloženie delegácie na požiadanie Ti predložím. Prosím však, aby sa ani táto vec neodkladala — ak nemôže delegácia ísť na cestu už teraz, mala by sa ísť v prvej polovici budúceho mesiaca. Každý deň prietahov znehodnocuje význam zájazdu.

Prosím, aby si všetky tieto veci uvážil a v najbližších dňoch tieto námety prerokoval.

Tvoj
L. Novomeský